

KS. MARIAN ZDZISŁAW STEPULAK – PŁOCK

OJCZYŻNA W ŚWIETLE TWÓRCZOŚCI KSIĘDZA PROFESORA CZESŁAWA STANISŁAWA BARTNIKA

Wprowadzenie

Ksiądz Profesor Czesław S. Bartnik pojęcie „ojczyzna” wpojone miał poprzez wychowanie w patriotycznym domu rodzinnym. Tradycje ojczyźniane były w nim bardzo pielęgnowane i ważne. Te najwcześniejsze wspomnienia Profesor opisał w swojej znakomitej biografii pt. *Mistyka wsi*. Całe późniejsze, długie życie Ksiądz Bartnik poświęcił trosce o losy Polski jako ojczyzny. W pierwszej części artykułu zostanie zaprezentowana krótka biografia Księdza Profesora. Część druga artykułu zostanie poświęcona problemowi rozumienia pojęcia „ojczyzna”. Pojęcie to posiada wiele rozmaitych znaczeń, dlatego też podjęcie rzetelnej analizy pojęcia „ojczyzna” spowoduje jego jednoznaczne rozumienie. Termin „ojczyzna” poprzez kolejne wieki przechodził wiele przekształceń i zmian o charakterze jakościowym.

KS. MARIAN Z. STEPULAK – doktor habilitowany, profesor Akademii Mazowieckiej w Płocku, pracownik badawczo-dydaktyczny tej uczelni. Wykładowca psychologii i teologii duchowości na pedagogice, pracy socjalnej, teologii, psychologii na kierunku lekarskim. W latach 2007-2011 dyrektor Instytutu Nauk o Rodzinie KUL. W latach 2015-2017 dziekan Wydziału Pedagogiki i Psychologii Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie. Autor 62 monografii i 500 artykułów z zakresu teologii duchowości, etyki zawodu psychologa, pracy socjalnej, psychologii zdrowia. Klinicznej, osobowości, rozwojowej, religii oraz historii myśli psychologicznej. ORCID: 0000-0002-5144-9217. Kontakt: marian.stepulak@o2.pl.

W części trzeciej naukowej refleksji zostanie poddana chrześcijańska teologia ojczyzny. Teologia ta w specyficzny sposób interpretuje zagadnienie ojczyzny, analizując je w kontekście kulturowym i religijnym. Ksiądz Bartnik zwraca szczególną uwagę na polski wymiar patriotyzmu, podkreśla jego chlubne karty oraz dokonuje diagnozy jego aktualnego stanu. Kwestia ta jest przedmiotem analizy w czwartej części poniższego artykułu. Ostatnia, piąta część publikacji podejmuje zagadnienie patriotyzmu jako postawy. Postawa jest fundamentalnym składnikiem osobowości. W przypadku kiedy osoba posiada dojrzałą i spójną postawę, we właściwy sposób rozumie patriotyzm i realizuje go w codziennym obywatelskim i religijnym życiu. Refleksja odnosząca się do zagadnienia ojczyzny jest aktualnie bardzo ważna i potrzebna, zwłaszcza w kontekście przynależności Polski do Unii Europejskiej.

1. Krótka biografia ks. prof. Czesława Stanisława Bartnika

Ksiądz Czesław Stanisław Bartnik urodził się 9 sierpnia 1929 roku w Żrebcach (dawniej Żrzebce) koło Szczebrzeszyna, na północnym obrzeżu Grodów Czerwieńskich. Był szóstym z dziewięciorga dzieci Michała, rolnika i szewca, oraz Marianny, gospodyni i krawcowej. 15 września 1929 roku został ochrzczony w kościele parafialnym w Szczebrzeszynie. Cztery klasy szkoły powszechnej skończył w rodzinnych Żrebcach w latach 1936-1940, a dalsze trzy lata uczył się w Szczebrzeszynie, codziennie pokonując piechotą 9 kilometrów w jedną stronę. W lipcu 1943 roku jego rodzina została wysiedlona do Gorajca. Na wiosnę 1944 roku Czesław razem ze swoim bratem Józefem rozpoczęli naukę w tajnym Gimnazjum w Radechnicy. Naukę kontynuował w Szczebrzeszynie w latach 1944-1947, a ukończył w Liceum Biskupim w Lublinie, zdając w roku 1948 egzamin dojrzałości w Państwowym Liceum dla Dorosłych im. T. Kościuszki. Następnie wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Lublinie, studiując przez dwa lata na Wydziale Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a przez trzy dalsze lata na Wydziale Teologii. Święcenia kapłańskie przyjął w Lublinie 21 czerwca 1953 roku, uzyskując wcześniej magisterium z teologii w zakresie historii Kościoła na podstawie pracy: *Rzym a stosunki czesko-polskie za Władysława Jagiełły*, napisanej pod kierunkiem księdza docenta Mieczysława Żywczyńskiego². Po święceniach kapłańskich został skierowany na studia doktoranckie w zakresie teologii fundamentalnej w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, gdzie pod kierunkiem księdza profesora Bolesława Radomskiego (który był specjalistą

2. M. Kowalczyk, *Działalność naukowa i pisarska Czesława Stanisława Bartnika*, Lublin 2004, s. 7; tegoż, *Działalność naukowa i pisarska Czesława Stanisława Bartnika*, Lublin 2009, s. 7

z religioologii) napisał pracę licencjacką: *Romano Guardini. Metoda witalistyczno-fenomenologiczna*, (Lublin 1954), a następnie doktorską: *Formacja światopoglądowa Niemieckiego Ruchu Młodzieżowego w publikacjach Romano Guardiniego* (Lublin 1956). W latach 1956-1958 pracował w redakcji *Encyklopedii Katolickiej* jako adiustator naukowy, jednocześnie pełnił funkcję prefekta w Gimnazjum Sióstr Kanoniczek na Podwalu³.

Działalność dydaktyczną Księdza Profesora zainicjowały w roku akademickim 1957/58 wykłady zlecone z teologii fundamentalnej (traktat eklezjologiczny) na kursie zwyczajnym „A” Wydziału Teologii oraz w Wyższym Seminarium OO. Kapucynów w Lublinie (z całości). Jednocześnie powierzono mu wykład ze starożytnej i średniowiecznej historii Kościoła na kursie zwyczajnym „B” dla świeckich oraz seminarium z filozofii historii w Instytucie Wyższej Kultury Religijnej. W rok później podjął wykłady z historii filozofii na kursie zwyczajnym „A”. W roku 1963 został adiunktem przy Katedrze Chrystologii Apologetycznej, którą kierował ksiądz profesor Edward Kopeć. Pełnił funkcje administracyjne i wychowawcze w Wyższym Seminarium Duchownym w Lublinie: w latach 1959-1966 jako prefekt, a w latach 1966-1973 jako wicerektor⁴.

W latach 1967-1968, dzięki stypendium kardynała Karola Wojtyły, odbył studia uzupełniające z teologii historycznej w Instytucie Katolickim w Paryżu u J. Daniélou oraz na Uniwersytecie Katolickim w Louvain u R. Auberta, G. Thilisa i G. Philipsa. Habilitował się w zakresie teologii fundamentalnej i teologii historii w 1966 roku na podstawie rozprawy: *Teologia historii według Leona Wielkiego*. W 1969 roku otrzymał Katedrę Teologii Historii, przemianowaną przez przeciwników tej dyscypliny na Katedrę Historii Dogmatów (na Sekcji Teologii Dogmatycznej). W 1974 roku uzyskał tytuł naukowy profesora nadzwyczajnego, a w 1980 roku profesora zwyczajnego⁵.

W latach 1973-1975 ks. Czesław Bartnik sprawował urząd prodziekana Wydziału Teologii KUL. Od 1969 do 1997 roku był kierownikiem Katedry Historii Dogmatów, od 1976 roku przewodniczącym Sekcji Teologii Dogmatycznej, od 1968 roku współpracownikiem *Encyklopedii Katolickiej*, od roku 1976 do roku 2000 był głównym redaktorem „Roczników Teologiczno-Kanonicznych” zeszyt 2 (po roku 1992 „Roczniki Teologiczne”). Został również członkiem Rady Naukowej Instytutu Naukowego Jana Pawła II, a w latach 1984-1989 członkiem Komitetu Nauk Filozoficznych PAN. Od 1991 został wybrany członkiem Centralnej Komisji d/s Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, członkiem czynnym TN KUL⁶.

3. Tamże, s. 8.

4. Tamże.

5. Tamże, s. 9.

6. Tamże.

W roku 1997 utworzył Katedrę Teologii Historycznej, którą kierował do przejścia na emeryturę. W latach 2003-2007 był członkiem Komitetu Nauk Teologicznych przy PAN, a od roku 1996 członkiem Komisji Nauki Wiary. Od października 2006 roku został profesorem na kierunku społeczno-politycznym w Wyższej Szkole Kultury Społecznej i Medialnej w Toruniu. W roku 2004 przeszedł na pełną emeryturę. Zmarł 21 marca 2020 roku⁷.

Obszar zainteresowań Księdza Profesora był bardzo szeroki i mocno zróżnicowany. Obejmował m.in. filozofię, dzieje myśli ludzkiej, historiologię (nauki historyczne, historię filozofii i teologię historii) oraz niemal całą teologię. Teologię rozumianą klasycznie prof. Bartnik uzupełnił o teologię w znaczeniu szerszym o charakterze konkluzyjnym. W tym przypadku można mówić o teologii „rzeczywistości ziemskich”, która z kolei obejmuje przestrzeń naukowej refleksji odnoszącej się do historii, kosmosu, narodu, kultury, nauki, sztuki, życia społecznego, polityki, pracy, materii, języka, gospodarki, literatury, pieniądza, sportu i wielu innych dziedzin ludzkiej aktywności. Na bazie tychże zainteresowań Profesor stworzył system personalizmu, który nazwał realistycznym i uniwersalnym. Personalizm tak nazwany „zajmuje się nie tylko człowiekiem jako osoby, lecz traktuje o całej rzeczywistości bytu z Archimedesowego punktu doświadczenia osoby ludzkiej. Postuluje też przebudowę całej teologii klasycznej w duchu systemu personalistycznego”⁸.

Ksiądz Krzysztof Gózdź podkreśla: „Ksiądz Profesor ukształtował się w prawdzie Bożej i prawdzie Ojczyzny, głosił ją w swych dziełach i nadal nią barwnie żyje, i to coraz bardziej dynamicznie, jakby paradoksalnie wobec historii. Jest wśród nas «głosem wołającego na pustyni», by się nawrócić, najpierw do Boga, a później do swego obrazu, jaki każdy w sobie kształtuje, by godnie «uprawiać» powierzoną sobie ziemię”⁹. Ksiądz Profesor pracował intensywnie i twórczo do końca swojego życia. Pisarstwo było jego życiową pasją i powołaniem. We wszystkich jego tekstach przebija życiowa mądrość, prorocka wizja Europy, Polski i Kościoła. Równocześnie emanował swoją mocą i krystalicznością postawy kapłańskiej przepełnionej dojrzałą religijnością i duchowością. Dodatkowo, oprócz teologicznej refleksji bardzo często nawiązywał do psychologii osoby¹⁰.

7. Tamże.

8. Tamże, s. 10.

9. K. Gózdź, *Biografia Jubilata*, w: *In persona Christi*, red. K. Gózdź, t. 1, Lublin 2009, s. 27; por. https://www.kul.pl/ks-prof-dr-hab-czeslaw-stanislaw-bartnik,art_8222.html (Krzysztof Gózdź, ostatnia aktualizacja: 03.06.2020, godz. 22:59 - Grzegorz Barth).

10. M. Z. Stepulak, *Psychologia w twórczości Księdza Profesora Czesława Stanisława Bartnika*, Płock 2021.

2. Problem rozumienia pojęcia „ojczyzna”

W wielu tekstach ks. Bartnika pojawia się stwierdzenie, iż ojczyzna jest jednym z korelatów pojęcia „naród”. Zdaniem Profesora: „Ojczyzna nie oznacza wyłącznie miejsca urodzin i pochodzenia, stanowi bowiem także swoiste misterium ludzkiego środowiska życia, ale nie należy jej mylić z państwem ani z narodem. Na ojczyznę składa się cała antropogenetyczna czasoprzestrzeń narodzin: ziemia, rodzice, historia, tradycja, genezy ducha, misterium inicjacji społecznej, cały świat „początków”. Motywem przewodnim jest „macierz”: pod względem biologicznym, psychicznym, antropologicznym, społecznym, duchowym”¹¹.

Ksiądz Bartnik pochyła się w szczególny sposób nad historią pojęcia „ojczyzna”. Przypomina, iż w Sumerze i w Grecji za ojczyznę uważano główne miasto, które było równocześnie rodzajem państwa. Izraelici natomiast wiazali ziemię z Jeruzolimą, która łączyła cały świat Izraela. Rzymianie zaś wskazywali na ojczyznę jako na ziemię pochodzenia: *patria naturae*, łącząc ją z ziemią jako miastem i państwem: *patria civitatis*. Chrześcijaństwo rozwijało relację ojczyzny ziemskiej do Eklezji. Św. Augustyn zaś doprecyzował pojęcie *patria civitatis*, rozciągając je na całe Imperium Rzymskie i na Kościół powszechny. Po upadku Cesarstwa Zachodniego w V wieku pojęcie „ojczyzna” zaczęto zawężać do narodu, państwa i lokalnego Kościoła. W epoce średniowiecza władca nazywany *pater patriae* żądał pełnej lojalności, służby i nawet ofiary życia dla tak rozumianej ojczyzny. W epoce nowożytnej ojczyznę wiazano z konkretnym narodem i państwem. W wieku XX termin „ojczyzna” wiazany został z ideologią i polityką, często wyzutą z moralności i wysoce wypaczoną. Wystąpiła również deifikacja ojczyzny i narodu przez rasizm i faszyzm. Wartość ojczyzny została przy tym nadmiernie pomniejszona lub nawet zanegowana przez niektóre nurty socjalizmu, przez marksizm, kosmopolityzm, skrajny liberalizm, postmodernizm i anarchizm¹².

W sytuacji Polski nigdy nie funkcjonowało pojęcie ojczyzny jako miasta. W XIII wieku wiazano je natomiast z państwem – Królestwem Polskim. W kolejnych wiekach XIV i XV doszło do głosu religijne pojmowanie ojczyzny, wiazane ze świadomością narodową. W XVII wieku rozumienie ojczyzny wiazano się bardziej emocjonalnie z polskością. „Ujęcie to rozwinęło się najbardziej w wieku XIX (romantyzm, filozofia narodowa, mesjanizm) i do motywu narodowego dołączyły jeszcze wyraźniej motywy: antropologiczny, ideowy, kulturowy i religijny. W wieku XX doszło znów do idealizacji ojczyzny w kierunku religijnym, duchowym i posłanniczym (kard. Stefan Wyszyński, kard. Karol Wojtyła - Jan Paweł II)”¹³.

11. Cz. S. Bartnik, *Polska teologia narodu*, Lublin 1986, II wyd. 1988, s. 25.

12. Tegoż, *Napór zła społecznego*, Lublin 2010, s. 60.

13. Tamże, s. 60.

Kwestia poprawnego rozumienia pojęcia „ojczyzna” ma ogromne znaczenie dla świata polityki i prawodawstwa. W 1945 roku papież Pius XII rozwinął naukę o prawie osoby ludzkiej do swojej ojczyzny, wskazał na prawo do życia w niej, zakaz wysiedlenia i wypędzenia oraz agresji, ludobójstwa i podkreślił prawo ludów do samostanowienia. „Ogólna Deklaracja Praw Człowieka z 10 XII 1948 roku art. 13 zastrzega prawo człowieka do swobodnego opuszczenia ojczyzny, jak i prawo powrotu do niej. Traktat Lizboński już nie mówi w ogóle o ojczyznach narodowych czy państwowych, lecz, w obawie przed nacjonalizmami, jedynie o państwach jako członkach jednej i integralnej Unii Europejskiej. Rolę małych ojczyzn mają odgrywać regiony Unii, ale mają mieć charakter osobisty i prywatny. Koncepcje te są niezgodne z nauką katolicką”¹⁴.

W opinii ks. Bartnika w Starym i Nowym Testamencie zawarty jest tryptyk dotyczący ojczyzny. W Starym Testamencie pojawia się: ojczyzna prapierwotna, raj pierwotny, Eden i Pierwsi Rodzice (Rdz 2-3; 4,11-14); ojczyzna ziemska (np. Rdz 12, 1-2), będąca darem od Boga, chociaż przeniknięta grzechem człowieka i ojczyzna jako Ziemia Obiecana, Ziemia Święta, Królestwo Mesjańskie (Kpł 25,23; Ps 39,15; Ps 119, 19 i in.). Natomiast w Nowym Testamencie główny nacisk położony jest na ojczyznę eschatologiczną, niebieską: ojczyzna ziemska (Mk 6,4; Łk 4,24); ojczyzna zbawcza – Nowy Lud Boży, Kościół jako Matka, czyli do „ojczyzny” jest dodany także aspekt „matczyny” (Mt 12,48 n; 18-20; Ga 4,26; J 19, 26-27) i ojczyzna niebieska, Nowe Jeruzalem, do którego prowadzi Kościół (Flp 3,20; Hbr 11,13-16; Ap 21-22, 1-5; KKK 972, 1469, 1475, 1525)¹⁵.

Ojczyzna nabiera bardziej klarownych kształtów w ramach państwa na konkretnym obszarze. Państwo bowiem jest najwyraźniejszą jednostką podziału rodziny ludzkiej. W ten sposób stanowi względnie autonomiczną organizację życia ludzkiego na danym terytorium. Organizm każdego państwa ma ogromny udział w kształtowaniu rysów konkretnych ojczyzny. W zakresie terytorium, ludności i organizacji państwowej powstaje i rozwija się wspólna świadomość „tożsamości rodzinnej”, stanowiącej podstawy integralności psychicznej. Tego rodzaju integralność przejawia się w rozmaitych postaciach, ale najczęściej występuje w kulturze materialnej i duchowej, w określonym sposobie życia, wytworach, prawach, obyczajach, technikach, ideach, moralności czy religii. Istotnym elementem jedności psychicznej jest wspólny język, który generuje określony świat rozumień, przeżyć, wyobrażeń, ułatwia głęboki kontakt interpersonalny i przechodzenie od teraźniejszości ku wspólnej przeszłości¹⁶.

14. Tamże, s. 60-61.

15. Tegoż, *Kamienie wołać będą*, Szczecznieszyn 2011, s. 59.

16. Tegoż, *Teologia narodu*, Częstochowa 1999c, s. 18; tegoż, *Ojczyzna w potrzebie*, Lublin 2011a, s. 13-15.

Najbardziej jednak ludzi jednoczy i skupia w jeden organizm złożony ze swoich ta sama historia, wspólnota działania i losów życia materialnego i duchowego. Wspólność egzystencji rodzi zażyłość, przyjaźń, poczucie współzależności i pewną tożsamość duchową. Nie może być zatem ojczyzny bez historii. „W rezultacie ojczyzna wiąże się z naszym rodzeniem się, stawianiem się, z «początkami», które jednak nie zamykają się do dzieciństwa, lecz przedłużają się do starości, wyrażają po prostu naszą stałą zależność od konkretnego społeczeństwa i wywołują z kolei tendencję do kontynuowania naszych wspólnych powiązań w stosunku do innych. Ojczyzna przypomina więc materialno-duchową tęczę rozpinającą się nad «początkami» egzystencji ludzkiej i nad jej pierwotnym zakotwiczeniem w ziemię, w społeczność, w państwo, w kulturę i w czas. Pojęcie ojczyzny zbliża się bardzo do pojęcia szeroko rozumianego macierzyństwa społecznego. Ojczyzna jest faktem pierwotnie danym¹⁷. Tak rozumiane pojęcie „ojczyzna” staje się naturalnym punktem odniesienia dla każdego człowieka.

3. Chrześcijańska teologia ojczyzny

Chrześcijaństwo przyjmuje z radością teologię ojczyzny. W ojczyźnie bowiem zauważa boski akt stworzenia, *genesis* jednostki ludzkiej, systemu rodzinnego oraz narodu. Ojczyzna (macierz) kojarzy się przede wszystkim z pierwszą miłością i całą mistyką życia. Ksiądz Bartnik pisał, iż: „(...) istnieją samorodne zaślubiny człowieka i narodu ze swoją czasoprzestrzenią, z krajem pochodzenia, z obszarem życia, ze światem ludzi, kulturą, językiem. Z tym wiąże się obowiązek całoosobowej miłości ojczyzny, troski o jej trwanie i dobro, starań o jej przyszłość, zabiegów o jej dobre imię i poetyzację. Związek z ojczyzną wpływa z miłości Bożej, która się niejako rozszczepia na miłość wszelkich struktur macierzystych, życiodajnych, rzeczowych i osobowych. Stąd miłość ojczyzny narodu nie oznacza nacjonalizmu, szowinizmu, rasizmu ani megalomanii narodowej. Jest to pochodna miłości Bożej¹⁸. Można zatem stwierdzić, iż miłość ojczyzny należy do wartości naczelnych z grupy wartości moralnych, religijnych i duchowych.

W teologii katolickiej mówi się, iż ojczyzna ziemską jest wspaniałym darem Boga i wyłania się ze stwórczego aktu Boga, który z miłości daje człowiekowi istnienie i życie przez rodziców (Mt 15,4-9). Św. Tomasz z Akwinu pisał, iż Bóg, rodzice i ojczyzna to najważniejsze dary dla człowieka. Ojczyzna niebieska nadaje ojczyźnie ziemskiej i zbawczej sens eschatologiczny. Człowiek żyjący w ojczyźnie ziemskiej jest pielgrzymem, podróżującym przez nią. Ojczyzna niebieska nato-

17. Tamże, s. 18-19; tegoż, *Oto Polska w was jest*, Radom 2003a.

18. Tegoż, *Polska teologia narodu*, Lublin 1986, wyd. I, s. 26-27.

miast wiąże się istotnie z Bogiem jako Ojcem naszym, w takim kontekście jest ojczyzną w absolutnym sensie. Jesteśmy przy tym zobowiązani do pełnej miłości ojczyzny ziemskiej i do ofiary służby dla niej, aż do ofiary z życia, jeśli zachodzi taka konieczność¹⁹.

Chrystus przypominał o przykazaniu miłości, które rozciąga się również na społeczeństwo, ojczyznę, państwo, a nawet na cały rodzaj ludzki. Zdaniem Profesora miłość do ojczyzny jest z wielką wściekłością negowana przez szaleńczych ideologów: indywidualistów, postkomunistów, postmodernistów, nową lewicę, masonów, ateistów, anarchistów, skrajnych liberałów. Dąży się przy tym do niszczenia wielkości opartych na prawie naturalnym: małżeństwa, rodziny, dziecięctwa, życia dzieci poczętych, rozwoju biologicznego, płciowości oraz osobowości. Na tych wartościach opiera się miłość do ojczyzny. „W rezultacie są oznaki, że Polska klasyczna na naszych oczach umiera, jest zabijana, rozsprzedawana, oddawana w niewolę. Wydaje się, że sugeruje się na szczytach niszczenie wszystkiego: religii, wiary, Kościoła, moralności, tradycji, historii, kultury. Tragiczna robi się sytuacja w służbie zdrowia, odmawia się refundacji drogich lekarstw (...) człowiek broniący Polski i Kościoła przed szkodnikami prawie zawsze przegra, a wyrządzający krzywdę Polsce lub Kościołowi, zawsze otrzymuje przynajmniej umorzenie, jeśli nie w ogóle uniewinnienie”²⁰.

Ksiądz Profesor podejmuje zagadnienie dialektyki pojęć: imperium – ojczyzna. Dotyczy to historii naszej ojczyzny. Polacy bowiem doświadczyli ciężaru nowożytnych imperiów: germańskiego, carskiego, sowieckiego. Polityka imperiów polega głównie na potępianiu suwerenności mniejszych państw i narodów, odrębności kulturowych i odrębności językowych. Odpowiedzią na powyższe zapędy staje się współczesny ruch antyimperialny: ojczyzny, ludy, narody, kultury, wspólnoty regionalne szukają swoich małych „ciepłych” państw²¹. Profesor często podejmował temat ojczyzny w potrzebie. Polacy zawsze wyróżniali się wielką ofiarnością dla ojczyzny i ogromną bezinteresowną pomocą dla innych państw walczących o własną wolność. „Drwienie wyrodných synów, że Polacy kochają tylko swoje klęski i nieszczęścia, swoje nieudane zrywy i powstania, jest perfidią spowodowaną zanikiem uczuć wyższych. Polska walczyła o życie wielokrotnie i z wieloma sąsiadami, ale też kiedy mogła, broniła Europy przed Tatarami, przed Imperium Otomańskim, przed Krzyżakami, przed Moskwą”²². Jednakże umiłowanie ojczyzny i uznawanie jej za jedną z najwyższych wartości jest szczególnie aktualne we współczesnych czasach.

19. Tegoż, *Napór zła społecznego*, Lublin 2010, s. 59.

20. Tegoż, *Siódma pieczęć*, Lublin 2012, s. 213.

21. Tegoż, *Fenomen Europy*, Radom 2001, s. 262-263.

22. Tegoż, *Ojczyzna w potrzebie*, Lublin 2011a, s. 27.

Chrześcijaństwo popiera patriotyzm, widząc w nim źródło duchowego postępu. W tym kontekście zwraca również uwagę na dwuwartościowość postępu doczesnego. „Postęp, zwłaszcza techniczny, naukowy, informacyjny, nie oznacza jeszcze zbawienia. Nie zawsze jest jednoznaczny, czasami wręcz pozorny, jak np. w wyniszczaniu zwierząt drapieżnych. Czasami «zacofanie» okazuje się po wiekach «szczytem postępu», jak lecznictwo ziołowe”²³. Prawdziwy ojczyźniany postęp, to postęp prawdy, dobra, wolności, piękna, opanowania przyrody itp. Zdaniem ks. Bartnika Kościół katolicki głosi nieustannie wartości ojczyźniane. W tym aspekcie: „Kościół sprzyja postępowi i zaangażowaniu doczesnemu raczej pośrednio: przez doskonalenie człowieka jako jednostki i jako społeczności. Materializację idei i konkretne poczynania pozostawia zwykle decyzji bądź to «świeckich» wiernych, bądź to niechrześcijan, mądrych i dobrej woli. Jednym i drugim też pozostawia problemy ściśle naukowe rozwoju somatycznego, antropogenezy historycznej i ewolucji kosmicznej”²⁴. Łatwo stwierdzić, jak ważną rolę odgrywa nauka Kościoła katolickiego w aspekcie ojczyzny. Analizując historię Polski, można zauważyć takie ojczyźniane wartości jak: pragnienie wolności, suwerenności, niepodległości, swobody ducha narodowego, powszechnego braterstwa, równości społecznej oraz jedności, która by objęła wszystkie klasy społeczne, a wychodząc na zewnątrz, wszystkie narody i kraje²⁵. Chrześcijaństwo dla ludzi miłujących swoją ojczyznę otwiera nowy świat ludzki i boski. To właśnie dzięki chrześcijaństwu naród wkracza na Forum Historii Uniwersalnej i osiąga poziom ponadhistoryczny. Narody, które w swoje codzienne życie nie wpisują życia religijnego, nie doświadczają patriotyzmu, a swojej ojczyzny nie uważają za istotną wartość²⁶. W kontekście tendencji proaborcyjnych w UE – zdaniem Profesora – następuje nie tylko pozbawienie matki, ale i ojczyzny. Pojawiające się hasła są dowodem utrzymywania podobnych tendencji „(...) z repertuaru skrajnego feminizmu i liberalizmu UE, z pogardą wobec Polski, wobec społeczeństwa polskiego i naszej kultury, i w głębi są ateizujące. Wydają się redagowane przez jeden ośrodek, charakteryzujący się nienawiścią do religii, Ojczyzny, państwa, prawa, kultury, tradycji i etyki ogólnoludzkiej, no i nie grzeszący żadną logiką”²⁷. Tymczasem – według ks. Bartnika – w prawie każdym człowieku pojawia się narastające pytanie o religijną wiarę. Wiara wkomponowuje się zaś w rzeczywistość wartości ojczyźnianej. „Trochę podobnie narasta pytanie o wiarę w historii całej ludzkości. Chodzi tu o coś więcej, niż tylko o wzajemne zaufanie między ludźmi lub przyjmowanie za prawdę tego, co oni nam podają.

23. Tegoż, *Kościół jako sakrament świata*, Lublin 1999, s. 119.

24. Tamże, s. 120.

25. Tegoż, *Teologia kultury*, Lublin 1999b, s. 295.

26. Tamże, s. 296.

27. Tegoż, *Polska w epoce upadku kultury euroatlantyckiej*, Lublin 2018, s. 21.

Chodzi o jakiś nowy stosunek do Boga, i w konsekwencji, o nowy aspekt naszej sytuacji między ludźmi i w świecie. Prawdopodobnie w najstarszych religiach było to jedynie jakieś początkowe «przeczcucie» rzeczywistości Boga, jakkolwiek odbijające się mocno na zewnątrz w postaci tradycji rytów i obyczajów²⁸. Obyczaje były zawsze dowodem na przywiązanie do własnej ojczyzny i narodu.

Ksiądz Bartnik kolejny raz odwołuje się do nauczania Prymasa Tysiąclecia w kwestii narodu i ojczyzny, pisząc. „Prymas Wyszyński wydobywa z polskiej tradycji z całą siłą temat narodu. Jednocześnie naród czyni pewną naczelną kategorią myślenia. Jest to wszakże pojęcie rozumiane służebnie w stosunku do osoby ludzkiej i rodziny człowieka, a wreszcie wobec Uniwersalnej Rodziny Narodów. Naród powstaje nie tyle przez pochodzenie narodowościowe, ile raczej przez wspólnotę życia materialnego i duchowego z wyraźną, osobową akceptacją macierzyńskiego charakteru danej czasoprzestrzeni. Główny nacisk kładzie się na rodzinę rodzin. Naród jest wielkością doczesną, świecką, autonomiczną wobec Kościoła, posiada swoją własną godność od Pana Stworzenia²⁹. W ten sposób rozumiany naród zostaje kształtowany przez Kościół i przechodzi w „naród chrześcijański”. Na taki naród oddziałują sakramenty w wymiarze społecznym. Wtedy to naród staje się w jakimś mistycznym sensie ochrzczony, bierzmowany przez Ducha, karmiony Eucharystią, kapłański, zaślubiony Bogu, pokutujący, robiący rachunek sumienia, a przy tym pełen łaski i prawdy, namaszczony na świat eschatologii. Taki naród ma ojczyznę ziemską, ale poprzez nią stale dostrzega rzeczywistość ojczyzny niebieskiej

4. Polska jako ojczyzna

Profesor w refleksji na temat ojczyzny postawił fundamentalne pytanie: Co to jest Polska? Współcześnie bowiem istnieje wiele różnorodnych odpowiedzi na to pytanie. Ciągłe pojawiają się jacyś staropolscy, nowopolscy, europolscy, anonimowi ludzie i snują refleksje nie mające nic wspólnego z pojęciem „ojczyzna”. Polska jako ojczyzna, jak każdy kraj na świecie, przechodzi proces swojego tworzenia od ponad tysiąca lat, ciągle się tworzy, dojrzewa i równocześnie nie jest do końca definiowalna, jak każde ludzkie misterium. Osiąga jednak swoją tożsamość, swój oryginalny profil, dzięki czemu pozostaje zawsze sobą i tworzy niepowtarzalną i konkretną wspólnotę osób na ziemi w określonej czasoprzestrzeni. Osoby te są zespolone życiem, myślą, sercem, czynem, celami i ideałami. „Dzięki temu jawi się w dziejach jako kraina zaludniona rodziną Polaków kroczącą śladami Sume-

28. Tegoż, *Bóg i ateizm*, Lublin 2002b, s. 129.

29. Tegoż, *Kultura i świat osoby*, Lublin, 1999a, s. 436.

ru, Egiptu, Hellady, Rzymu, Germanii, Rosji... Ludzkość realizuje się nie tylko jednostkami, jak ziarnkami piasku czy kroplami w oceanie, lecz także społecznie: rodzinami, ludami, narodami i krajami. Na naszych ziemiach ludzkość realizuje się w postaci Polaków, w postaci Polski³⁰. Właśnie w taki sposób powstaje ojczyzna, rodząca się w sercach tylu pokoleń Polaków. Jednakże na każdym etapie historii i dziejów Polski pojawia się specyficzna relacja do tej samej ojczyzny, która jest fundamentem i wspólnym punktem odniesienia. Nasza ojczyzna wiele razy przechodziła przełomowe momenty dziejów, do których odnosił się Profesor. Ostatnim takim przełomem był tzw. Okrągły Stół, mający zdecydowany dwuwartościowy charakter. Z jednej strony miał nas wyzwolić spod komunizmu i okupacji sowieckiej, ale z drugiej strony dawał szansę kontynuowania władzy nad ojczyzną komunistom, półkomunistom, byłej nomenklaturze, służbom wewnętrznym, mniejszościom antypolskim oraz agentom, spekulantom, którzy mieli szansę w pełni wykorzystać czas „przemiany”. W końcowym rezultacie nasza ojczyzna nie była w pełni wolna. Ta nowa sytuacja naszej ojczyzny wymagała nowej ideologii wkraczającej na miejsce bolszewizmu. Niestety, owa nowa ideologia przyszła z zewnątrz i składała się z trzech głównych nurtów:

- „z socjalistycznego i liberalnego nurtu bezpieczeństwa w każdej dziedzinie życia zbiorowego, a najbardziej w gospodarce;
- z nurtu neoliberalnego i neokomunistycznego, który zresztą przenikał do komunistycznej i ateistycznej inteligencji już od dawna i odrzucał całą normę tradycji polskich i chrześcijańskich;
- z nurtu sekularyzmu, który wydał wojnę Kościołowi katolickiemu i etyce chrześcijańskiej³¹.

Powyższa, nowa ideologia ujawniana była stopniowo, ostrożnie i dyplomatycznie. Wysuwano raczej zafałszowane hasła: demokracji, tolerancji, otwartości i zwalczania ksenofobii. Do dzisiaj wielu ludzi daje się na takie hasła nabrać.

W kontekście naukowej refleksji na temat ojczyzny ks. Bartnik postawił bardzo znaczące pytanie: Czym grozi oderwanie Kościoła od narodu? Po czym na to pytanie udzielił odpowiedzi: „W większości rodzin i domów katolickich, w parafiach, diecezjach, organizacjach i akcjach katolickich budzi się życie religijne, mądrość chrześcijańska, wolność w dobru i w prawdzie, budzi się też nadzieja na odrodzenie Polski i Europy³². Zauważa się jednak w sferze publicznej proces silnej erozji Kościoła i moralności chrześcijańskiej. W tym wymiarze konieczna jest wielka aktywność pedagogii społecznej, nie tylko ze strony Kościoła, ale także i państwa. Pojawia się nowy proces degradowania państwa, a co za tym idzie, również ojczyzny.

30. Tegoż, *Prawda i wolność*, Lublin 2005, s. 272; tegoż, *Oto Polska w was jest*, Radom 2003a.

31. Tamże, s. 273.

32. Tegoż, *Wojna z Kościołem*, Warszawa 2013, s. 72.

Państwo i ojczyzna to ogromne osiągnięcie cywilizacyjne co najmniej od IV tysiąclecia przed Chrystusem. Chodzi tylko o to, aby było wspólne wszystkim obywatelom, sprawiedliwe, mądre oraz wydolne. „Dobre państwo i dobra religia warunkują się wzajemnie od tysięcy lat. Jeśli nie ma państwa albo państwo jest złe czy zła jest religia, to dla społeczeństwa oznacza to tragedię. Niektórzy katolicy uważają, że dziś wystarczy Kościół oderwany od narodu, funkcjonujący jedynie w postaci uniwersalnej, abstrakcyjnej i nadprzyrodzonej”³³. Widać zatem, iż koegzystencja państwa z Kościołem warunkuje adekwatny rozwój narodu i wspólnej ojczyzny.

Zdaniem Profesora współcześnie większość elementów ideologii liberalistycznej jest nakierowana przeciwko religii w ogóle, a szczególnie przeciwko religii katolickiej w koncepcji człowieka, narodu, ojczyzny, społeczeństwa, Kościoła, kultury, moralności, etyki, aksjologii oraz sensu życia. Historia świata pokazuje wyraźnie, iż bez Boga nie ma prawdziwego i trwałego postępu. „A dziś rządcy i politycy często przypominają napastników, aroganckich zdobywców, dorobkiewiczów, wrogów prostego ludu i oszukujących różnymi grammi kuglarzy. Co się z tą nowoczesną polityką porobiło?”³⁴. Idea Boga nigdy nie niszczy systemów społeczno-politycznych. Nie jest też zagrożeniem dla ludzkiego rozumu i nauki, nie odbiera im autonomii, nie kała ich godności. „Tworzy natomiast doskonałą ogólną atmosferę, wytycza najwyższy omegalny punkt życia, odsłania istotny kod rzeczywistości, udoskonala autonomię rzeczywistości ziemskich i nadaje najwyższą logiczność wszelkiej nauce i myśli. A nie ma drogi pośredniej. Jeśli totalnie zaneguje się sensorodną ideę Boga, to z konieczności popada się w sieci szatana społeczno - politycznego. Wprawdzie idea Boga przede wszystkim ukazuje życie nadprzyrodzone, ale wtórnie rzuca też światło na całą doczesną rzeczywistość. I katolicyzm jest wielką i subtelną pomocą dla tej rzeczywistości, a nie przeszkodą”³⁵. Odrzucenie katolicyzmu zatem powoduje negowanie wartości patriotycznych. Zresztą, jak pokazuje nam codzienność, tego rodzaju działania są bardzo chętnie podejmowane przez decydentów w UE.

5. Patriotyzm jako postawa

Ksiądz Czesław S. Bartnik wiele uwagi poświęcił problematyce patriotyzmu jako postawy. Według jego opinii od dawna istniały rozmaite próby negowania wartości ojczyzny: hedonistyczne – *ibi patria, ubi bene*; religijne – pomiatanie ziemskim pochodzeniem (Tertulian) i perfekcjonistyczne porzucanie konkretnej

33. Tamże, s. 72.

34. Tamże, s. 75.

35. Tamże, s. 76.

ojczyzny na rzecz rzekomo doskonalszej (np. kosmopolityzm). „Spotykamy też stale wykroczenia *per excessum*, jak bałwochwalczy kult swego państwa i narodu w hitleryzmie lub inne nacjonalizmy. Chrześcijaństwo stoi na gruncie afirmacji podstawowej wartości w ojczyźnie, jakkolwiek mogą być spory co do tego, jakie konkretne formy patriotyzmu są bardziej odpowiednie. Każda religia zresztą szerzy kult macierzyństwa i początków ludzkich i sam Bóg jest rozumiany przede wszystkim jak Początek”³⁶. Patriotyzm zatem jest bardzo wszechstronną postawą osoby ludzkiej. Zdaniem Profesora współcześnie mówi się, że „już nie trzeba ojczyzny ani narodów, ani mowy ojczystej, bo nadeszła pora na «imperium globalistyczne» w Europie i na świecie. Ale przecież totalitaryzm, zniewolenie i straszliwa biurokracja takiego imperium tchnie czystym piekłem dla wolnego człowieka”³⁷.

Na postawę patriotyzmu składają się następujące komponenty: przeświadczenie o podstawowej wartości ojczyzny, żywienie do niej szacunku i miłości oraz praca dla niej. Istotne jest to, iż ojczyzny nie dobieramy sobie w sposób zupełnie dowolny. Ojczyzna nie jest także idealna dla każdej osoby. Niemniej nie wolno jednak negować jej specyficznej świętości³⁸. Patriotyzm posiada bardzo wyraźny aspekt praktyczny, który określa go jako podjęcie zbrojnego czynu lub przynajmniej politycznego. Chodziło tutaj o podjęcie wysokiej ascezy, gdyż w wielu przypadkach wymagała złożenia ofiary z własnego życia. Ofiarę patriotyzmu stawiano na równi z ofiarą religijną. Zdarzają się również kwestie dyskusyjne co do różnych form patriotyzmu. Współcześnie zagrożenie ludzkości ma wymiar bardziej egzystencjalny. Prawdziwy patriotyzm wyraża się również poprzez pełne zaangażowanie się osoby w sprawy bieżące. Do patriotyzmu należy każdy dobry czyn, a zwłaszcza heroiczny, dla dobra ojczyzny. „Chodzi o zrozumienie sprawiedliwej spłaty za to, co dla siebie wzięliśmy, i wspaniałomyślną chęć dawania jeszcze więcej tym, którzy przyjdą po nas. Bo dla nich i my będziemy częścią ojczyzny. I tak zjawisko ojczyzny łączy się z futurologią. Patriotyzm to wspólnota pracy, polepszanie życia i planowanie tak, żeby nasza Macierz była coraz piękniejsza i coraz bardziej macierzyńska dla przyszłych ludzi. Patriotyzm jest wielkim posłannictwem profetycznym”³⁹. Patrząc zatem ku przyszłości, można przypuszczać, iż pojęcie ojczyzny może się zmieniać. Niektóre pojęcia będą ginęły, tak jak ginęły niektóre plemiona czy szczepy, narody, kultury, języki i religie. Patriotyzm może też być wykorzystywany do różnych partykularnych i błędnych celów. Wiadomo, iż niemal każda wartość doczesna może być zmieniana, a nawet zniekształcana. Natomiast sama ojczyzna nie zginie, bo każda osoba ludzka i każda grupa ludzi

36. Tegoż, *Kamienie wołać będą*, Szczecznieszyn 2011, s. 123.

37. Tegoż, *Gorycz prorocstwa*, Lublin 2003, s. 143-144.

38. Tegoż, *Kamienie wołać będą*, s. 123.

39. Tamże, s. 124.

będzie musiała posiadać swoje prapierwotne *milleu* macierzyńskie w znaczeniu biologicznym, psychicznym, kulturowym oraz społecznym. „Ojczyzna nie utożsamia się z jednym lub drugim zjawiskiem. Jest ona czymś głębszym i zawsze czymś bardziej idealnym, jak duchowe macierzyństwo pod pooraną twarzą matki. Stąd idea ojczyzny wydaje się przewyższać czas. Wyrasta ona dla nas z dzieciństwa, jak kraina dobra, piękna i szczęścia. Ale pojawia się także przed nami jako ziemia obiecana, jako kraina marzeń i dążeń. Dla religii ojczyzna ziemską jest konieczną drogą do Ojczyzny, dostrzegamy jakąś ojczyznę w niebie, skąd wyczekujemy Zbawcy i gdzie dokona się przetworzenie naszej egzystencji poniżonej, doczesnej i niewolniczej, na ziemię chwalebłą, czyli egzystencję chwały (Flp 3,20-21). I nawet w niebieskiej ojczyźnie muszą wystąpić jakieś ślady dawnej naszej ojczyzny ziemskiej. I tak przyszłość będzie znowu wielkim ojczyźnianym początkiem⁴⁰. Profesor łączy ideę ojczyzny ziemskiej z ideą ojczyzny niebieskiej. Jedna przenika drugą, tworząc organiczną całość. Profesor w swojej naukowej twórczości, mówiąc o ojczyźnie, zawsze odwoływał się do Polski. Opisywał on dzieje rodzenia się Polski. W tym też kontekście pisał: „Rodzili się ludzie, przychodziły zdarzenia i sprawy, które złożyły się – i składają nadal – na Polskę. Któż potrafiłby to odpowiedzieć? Myśli, serca i czyny. Łowiectwo, uprawa roślin i hodowla. Życie w rodzinie, gminie i państwie. Idee o świecie, ludziach i bogach. Obyczaje, prawa, techniki. Budowanie, nauka, sztuka. Słowa, język, literatura. Gminność, regionalność, polskość. Poczucie wspaniałości polskiej, sławy i chwały. Ujęcie narzędzia w rękę, wytyczanie dróg i opanowywanie ziemi, integrację, podziały. Kłótnie, zatargi, walki. Zarazy, kataklizmy, nieszczęścia. Cierpienie wojen, najazdów, klęsk. Odnoszenie zwycięstw, osiągnięcia i wyzwolenie. Okresy żmudnej pracy, pomyślności i plonów... Trwonienie, bezmyślność i upadki. Aż do rozkładu życia politycznego, państwowego i społecznego, aż do drugich zaborów, strasznej okupacji i ostatnich głębokich doświadczeń⁴¹.”

Książę Profesor w mistrzowski sposób, używając interpretacji psychologii osoby, opisywał dzieje polskiego patriotyzmu. Wyróżnił kilka rodzajów patriotyzmu:

- Patriotyzm narodowy oznacza poczucie specjalnej więzi z narodem, a więc z tą gałęzią Drzewa Ludzkości, do której się należy i z której się pochodzi. Jako przykład Profesor wymienia obywateli polskich narodowości ukraińskiej, którzy uważają się raczej za patriotów ukraińskich. Polacy w Ameryce nawet w drugim czy trzecim pokoleniu uważają często naród polski za ojczysty.
- Patriotyzm państwowy to poczucie organicznej więzi z państwem, w obrębie którego leży mała ojczyzna, która może być również państwem wielonarodowym.

40. Tamże, s. 125.

41. Tamże, s. 126.

- Patriotyzm cywilizacyjny powstaje w poczuciu więzi człowieka z całą cywilizacją pochodzenia i rozwoju. Na przykład Europejczyk jest patriotą cywilizacji łacińskiej. Patriotyzm cywilizacyjny, czy kulturowy nie jest tak mocno emocjonalny, jak np. narodowy.
- Patriotyzm duchowo-religijny, czyli głębokie wiązanie się z religią lub Kościołem pochodzenia i wychowania, z wyznaniem ojców i dziadów, z ich obrządkiem, liturgią, obyczajami religijnymi, na przykład opłatek bożonarodzeniowy⁴².

Sfery patriotyzmu mogą być mieszane bądź złożone, decyduje przy tym pochodzenie czy długie lata wychowania i szkoły, jednakże nie jest to takie mechaniczne. Ojczyzna we właściwym znaczeniu to nie tylko nisza geograficzna: ziemia, okolica, rośliny, zwierzęta, klimat, ale przede wszystkim ludzie, którzy w tę geografiją się wpisali, a zatem rodzice, rodzina, ród, krewni, nauczyciele, wychowawcy, grupy rówieśnicze, koleżeństwo, następnie większe wspólnoty, jak wspólnoty pracownicze, państwo, naród. Te wymienione grupy osób w sposób fizyczny, osobowościowy oraz duchowy nas zrodziły, wychowały, ukształtowały, również przez swoje zalety, wartości, idee, obyczaje, kulturę, język, sposoby życia oraz obyczaje i wierzenia. Zdaniem Księdza Profesora: „Patriotyzm to nie tylko poglądy, rozumienia, sfera intelektualna, ale jest to także sfera wartościowania, ocen, osądów, uczuć, a wreszcie postępowania i działania. Jest to więc postawa skomplikowana. Są postawy patriotyczne niepełne. Bywają ludzie rozumiejący wagę ojczyzny albo nawet przeciwnie szkodzą jej, atakują, poniżają, wykorzystują, człowiek może być patologiczny w każdej dziedzinie. Są ludzie, którzy żywią jakieś uczucie dla ojczyzny, ale jej dobrze nie rozumieją lub mają błędną ideologię, jak naziści. I są ludzie, którzy rozumieją ojczyznę, kochają ją nawet, lecz nic dla niej nie robią”⁴³. Patriotyzm zatem jest postawą posiadającą wszystkie podstawowe komponenty: poznawczy, emocjonalno-uczuciowy oraz behawioralny (zachowaniowy). Tak rozumiany patriotyzm wpisuje się w pełni w język psychologii osoby.

Zakończenie

Dokonując podsumowania, warto zwrócić uwagę, iż ks. Czesław S. Bartnik w swojej twórczości naukowej wiele miejsca poświęcił teologii narodu i ojczyzny. Naukową refleksję w tym obszarze prowadził, używając nie tylko języka teologicznego, ale również języka psychologii osoby.

42. Tegoż, *Nostalgia*, Lublin 2006a, s. 258.

43. Tamże, s. 259.

Ważną dziedziną zainteresowań naukowych Profesora była teologia narodu. To właśnie ona jest swoistym zespoleniem bytu narodu i jego świadomości. Teologia narodu wyrasta z naturalnych podstaw poznawczych. Społeczność narodowa posiada swój autentyczny byt, ontologię i niezgłębione treści egzystencji. W swojej teologii narodu Profesor bardzo często odwoływał się do nauczania Prymasa Wyszyńskiego, który fundamentu narodu dopatrywał się w osobie ludzkiej. Korelatywnym źródłem teologii narodu jest jego konkretna historia, czyli jego realizacja i samorealizacja w czasie i przestrzeni. Szczególną wartością narodu jest również jego honor.

Swoje znaczące miejsce w refleksji naukowej w teologii narodu zajmuje ojczyzna. Jest ona jednym z korelatów pojęcia „naród”. Ksiądz Bartnik zajmował się historią terminu „ojczyzna” ze szczególnym uwzględnieniem historii Polski. Znaczące miejsce termin „ojczyzna” zajmuje w Starym i Nowym Testamencie. W ojczyźnie można zauważyć boski akt stworzenia oraz genezę jednostki ludzkiej, systemu rodzinnego, a także narodu. Ojczyzna ziemską jest dla człowieka wspaiałym darem Boga i wyłania się ze stwórczego aktu Boga. Chrześcijaństwo popiera patriotyzm jako źródło duchowego postępu. Dzisiejsza ideologia liberalistyczna nastawiona jest wrogo wobec narodu, ojczyzny i patriotyzmu, a prawy człowiek czuje się odarty z drogich mu wartości.

Warto podkreślić, iż istnieje kilka rodzajów patriotyzmu: patriotyzm narodowy, państwowy, cywilizacyjny oraz duchowo-religijny.

Ksiądz Profesor Bartnik w swojej teologii kultury, polityki, narodu i ojczyzny przyznał naczelną rolę osobie ludzkiej, analizując ją nie tylko w aspekcie teologicznym, ale również psychologicznym.

Bibliografia

Wybrana literatura źródłowa

- Bartnik Cz. S., *Polska teologia narodu*, Lublin 1986, II wyd. 1988.
 Bartnik Cz. S., *Mistyka wsi. Z autobiografii młodości 1929-1956*, Warszawa 1988, II wyd. 1998, Lublin, III wyd. 1999, Radom, IV wyd. 2003.
 Bartnik Cz. S., *Kościół jako sakrament świata*, Lublin 1999.
 Bartnik Cz. S., *Kultura i świat osoby*, Lublin 1999a.
 Bartnik Cz. S., *Teologia kultury*, Lublin 1999b.
 Bartnik Cz. S., *Teologia narodu*, Częstochowa 1999c.
 Bartnik Cz. S., *Fenomen Europy*, Radom 2001.
 Bartnik Cz. S., *Bóg i ateizm*, Lublin 2002.
 Bartnik Cz. S., *Gorycz prorocstwa*, Lublin 2003.

- Bartnik Cz. S., *Oto Polska w was jest*, Radom 2003a.
 Bartnik Cz. S., *Prawda i wolność*, Lublin 2005.
 Bartnik Cz. S., *Nostalgia*, Lublin 2006.
 Bartnik Cz. S., *Napór zła społecznego*, Lublin 2010.
 Bartnik Cz. S., *Kamienie wołać będą*, Szczebrzeszyn 2011.
 Bartnik Cz. S., *Ojczyzna w potrzebie*, Lublin 2011a.
 Bartnik Cz. S., *Siódma pieczęć*, Lublin 2012.
 Bartnik Cz. S., *Wojna z Kościołem*, Warszawa 2013.
 Bartnik Cz. S., *Polska w epoce upadku kultury euroatlantyckiej*, Lublin 2018.
 Bartnik Cz. S., *Ludzka dusza, jaźń i osoba*, Lublin 2019.

Opracowania i literatura pomocnicza

- Atras Z., *Bajdy wierutne czyli 12 legend na XII wieków Szczekarzewa – Krasnegostawu*, Krasnystaw 2013.
 Barbour L. G., *Mity, modele, paradygmaty*, Kraków 1984.
 Bartnik Cz. S., *Słowo wstępne*, w: *Męczennicy Podlasia w świetle współczesnej nauki*, red. M. Z. Stepulak, Siedlce 1995, s. 9-18.
 Benedykt XVI, *Deus Caritas est*, Watykan 2005.
 Buber M., *Das dialogische Prinzip*, Heidelberg 1973.
 Chardin de T., *O szczęściu, cierpieniu, miłości*, Warszawa 1981.
 Chomontowski D., *Wychowawca kleryków*, w: *In persona Christi*, red. K. Gózdź, t. 2, Lublin 2009, s. 865-874.
 Colman A. M., *Słownik psychologii*, Warszawa 2009.
 Domański C.W., *Historia psychologii w Europie Środkowej*, Warszawa 2018.
 Fac W., *Antropologia społeczna Piotra Teilharda de Chardin*, Lublin 2000.
 Fac W., *Wiara w Jezusa Chrystusa*, Lublin 2007.
 Fac W., *Wykładowca*, w: *In persona Christi*, red. K. Gózdź, t. 2, Lublin 2009, s. 861-864.
 Fromm E., *Ihr werdet sein wie Gott. Eine radykale Interpretations des Alten Testaments und sejner Traditien*, w: *Religion*, red. E. Fromm, t. VI, Stuttgart 1980, s. 85-93, 219-223.
 Fromm E., *Niech się stanie człowiek*, Warszawa 1994.
 Gózdź K., *Biografia Jubilata*, w: *In persona Christi*, red. K. Gózdź, t. 1, Lublin 2009, s. 19-29.
 Hardwig J., *W poszukiwaniu etyki związków osobowych*, w: *Mosty zamiast murów*, red. J. Stewart, Warszawa 2002, s. 357-405.
 Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska „Familiaris consortio”*, Watykan 1981.
 Jaworski R., *Psychologiczne korelaty religijności personalnej*, Lublin 1989.

- Kauchka K., *Wiarygodność Kościoła w kontekście wyzwań współczesności europejskiej w świetle nauczania Jana Pawła II*, Lublin 2008.
- Kimura D., *Płeć i poznanie*, Warszawa 2006.
- Kowalczyk M., *Działalność naukowa i pisarska Czesława Stanisława Bartnika*, Lublin 2004.
- Kowalczyk M., *Działalność naukowa i pisarska Czesława Stanisława Bartnika*, Lublin 2009.
- Kozłowski R., Kobierzycki T., Maj F., *Życ. Myśleć. Wierzyć. O związkach filozofii i teologii w refleksji personalistycznej Czesława Stanisława Bartnika*, Słupsk 2014.
- Le Bon G., *Psychologia tłumu*, Warszawa 1986.
- Macheta K., Gózdź K., Kowalczyk M., *Historia i Logos*, Lublin 1991.
- Niewiadomska I., Kalinowski M., Sikorski D., *Kulty publiczności*, Lublin 2005.
- Otto R., *Świętość*, Warszawa 1968.
- Polak G., *Kto jest kim w Kościele*, Warszawa 1999.
- Reber A. S., *Słownik psychologii*, Warszawa 2000.
- Stepulak M. Z., *Podjęcie systemowe we współczesnej psychologii polskiej*, Lublin 1995.
- Stepulak M. Z., *Specyfika wybranych zagrożeń współczesnej rodziny polskiej*, w: *In persona Christi*, red. K. Gózdź, t. 1, Lublin 2009, s. 903-912.
- Stepulak M. Z., *Relacyjny wymiar rozwoju osobowego w systemie rodzinnym*, Lublin 2010.
- Stepulak M. Z., *Psychologiczne uwarunkowania miłości. Teoria i praktyka*, w: *Miłość nigdy nie ustaje. Miłość w systemie wartości rodzinnych*, red. L. Łysiuk, M. Z. Stepulak, Lublin-Brześć 2018, s. 101-114.
- Stepulak M. Z., *Duchowość chrześcijańska współczesnego człowieka*, Płock 2020.
- Stepulak M. Z., *Leksykon etyki zawodu psychologa*, Lublin 2020a.
- Stepulak M. Z., *Współczesny człowiek wobec sacrum i profanum*, „Fides et Ratio”, 2020b, (42), s. 321-335.
- Stepulak M. Z., *Teologiczne i pastoralne uwarunkowania postaw wobec małżeństwa i rodziny w świetle badań studentów*, „Warszawskie Studia Teologiczne”, 2020c, XXXIII/2, s. 71-102.
- Stepulak M. Z., *Psychologia w twórczości Księdza Profesora Czesława Stanisława Bartnika*, Płock 2021.
- Sujak E., *Duchowość współczesnego średniego pokolenia*, w: *Chrześcijańska duchowość*, red. B. Bejze, Warszawa 1981, s. 196-212.
- Wojtyła K., *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 1982.
- Zaborowski Z., *Stosunki międzyludzkie*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1976.

Netografia

https://www.kul.pl/ks-prof-dr-hab-czeslaw-stanislaw-bartnik,art_8222.html
(Krzysztof Gózdź, ostatnia aktualizacja: 03.06.2020, godz. 22:59 - Grzegorz Barth).

Streszczenie

Problematyka ojczyzny zajmuje w twórczości Księdza Profesora Czesława Stanisława Bartnika znaczące miejsce. W tym kontekście należy zwrócić uwagę na biografię Profesora. Tutaj bowiem można odnaleźć genezę zainteresowania się tą problematyką. Istotnym elementem artykułu jest analiza pojęcia „ojczyzna”. Stanowi ono korelat pojęcia naród. Ojczyzna przedstawiona jest w aspekcie historycznym, biblijnym i państwowym. Ojczyzna skupia ludzi poprzez tę samą historię, wspólnotę działania i losów życia materialnego i duchowego. Ważne miejsce w tym artykule zajmuje kwestia chrześcijańskiego rozumienia teologii ojczyzny. Ojczyzna w tym przypadku kojarzy się z pierwszą miłością i całą mistyką życia. Ojczyzna ziemską jest wspaniałym darem Boga. Profesor Bartnik zwraca szczególną uwagę na Polskę jako ojczyznę. Polska jako ojczyzna przechodzi proces tworzenia od ponad tysiąca lat, dojrzewa i równocześnie nie jest do końca definiowalna, jak każde ludzkie misterium. Aktualnie Polska przeżywa wiele negatywnych działań podejmowanych przez decydentów w Unii Europejskiej. Ksiądz Profesor Bartnik opisywał patriotyzm jako postawę. Na tę postawę składają się takie komponenty jak: przekonanie o podstawowej wartości ojczyzny, żywienie do niej stosunku i miłości oraz praca dla niej.

Słowa kluczowe: naród, ojczyzna, patriotyzm, postawa, teologia ojczyzny.

THE HOMELAND IN THE LIGHT OF THE WORK OF BIRTH PROFESSOR CZESŁAW STANISŁAW BARTNIK

Summary

The issue of the homeland occupies a significant place in the work of Professor Czesław Stanisław Bartnik. In this context, attention should be paid to the Professor's biography. Because here you can find the genesis of interest in this issue. An important element of the article is the analysis of the concept of "homeland". It is a correlate of the concept of nation. The homeland is presented in the historical, biblical and state aspects. The homeland brings people together through the

same history, community of action and the fate of material and spiritual life. An important place in this article is the issue of the Christian understanding of the theology of the homeland. The homeland in this case is associated with the first love and all the mysticism of life. The earthly homeland is a wonderful gift from God. Professor Bartnik pays special attention to Poland as the homeland. Poland as a homeland has been going through a process of creation for over a thousand years, it is maturing and at the same time it is not completely definable, like every human mystery. Currently, Poland is experiencing many negative actions taken by decision-makers in the European Union. Father Professor Bartnik described patriotism as an attitude. This attitude is made up of such components as: belief in the fundamental value of the motherland, cultivating an attitude and love towards it, and working for it.

Key words: nation, homeland, patriotism, attitude, homeland theology.